
Ю. Л. БОШИЦЬКИЙ, Т. Ю. ЯРОШЕВСЬКА

*Юрій Ладиславович Бошицький, професор,
заслужений юрист України, ректор Київського університету права НАН України*

Тетяна Юріївна Ярошевська, завідувачка наукової бібліотеки Київського університету права НАН України

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА НАН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Успішний розвиток університетських бібліотек України в умовах російської агресії та змін, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освіті та науці, залежить від їх здатності швидко реагувати на виклики мінливого середовища, впроваджуючи інноваційні моделі діяльності. Аналіз зарубіжного та українського досвіду свідчить, що бібліотеки університетів відіграють важливу роль у розвитку інновацій в університетах, надаючи комплекс послуг і сервісів для здобувачів та дослідників, створюючи умови для навчання, викладання, досліджень і розвитку.

Трансформація бібліотеки Київського університету права НАН України відбувається у взаємозв'язку з глобальними світовими тенденціями, що визначають розвиток освіти та науки, передусім технологічними інноваціями. Поширення та використання інноваційних технологій суттєво змінює й завдання вищої освіти, зумовлює появу нових форм і методик освітніх і бібліотечних послуг відповідно до потреб суспільства, в якому знання, інтелект набувають статусу ключових стратегічних ресурсів соціально-економічного розвитку. Зростає популярність дистанційного та змішаного навчання, доступного та мобільного навчання, розвивається інклюзивне навчання.

Нові освітні моделі, що передбачають поєднання традиційних форм навчання з інноваційними методиками, заснованими на використанні сучасних інформаційних технологій, принесли значні зміни в роботу Наукової бібліотеки Київського університету права НАН України. Бібліотека, створена в 1995 р. водночас із університетом, на сьогодні стала його провідним інформаційно-освітнім, інформаційно-науковим і комунікаційно-культурним структурним підрозділом. Головна місія нашої книгозбірні – забезпечення освітнього процесу, наукової та науково-методичної діяльності університету необхідними інформаційними ресурсами, надання кожному користувачу – від першокурсника до професора – оперативного та релевантного доступу до якісних інформаційних джерел, що затребувані в освітній, науковій та професійній діяльності. Своїм першочерговим завданням Наукова бібліотека КУП НАН України вбачає ефективний внесок до освітнього та науково-дослідного процесів нашого закладу вищої юридичної освіти, сприяння подальшому розвитку університетської освіти і науки та використанню нових форм набуття академічної юридичної освіти на основі нових інформаційних технологій.

За 28 років своєї діяльності Наукова бібліотека Київського університету права НАН України сформувала сучасне зібрання юридичної навчальної, навчально-методичної, наукової літератури, а також гуманітарних, енциклопедичних, довідкових видань, творів художньої літератури, книг з мистецтва, окремих колекцій іноземних видань та першої в Україні Бібліотеки-депозитарію Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Бібліотека органічно поєднує традиційні та новітні інформаційні ресурси: бібліотечні фонди нараховують понад 150 тисяч друкованих видань, цифровий ресурс навчальних матеріалів «Електронна бібліотека студента-правника» складається з 1,5 тисяч цифрових документів, в Електронному каталозі – близько 50 тисяч записів.

За минулі роки створена універсальна колекція наукової, навчальної, довідкової літератури та профільних періодичних видань, що забезпечують освітню, наукову та академічну місію університету. Бібліотека надає можливість здобувачам вищої освіти користуватися підручниками, навчальними посібниками, методичними матеріалами не тільки у паперовому, а й цифровому форматах, що стало надзвичайно актуальним

під час повномасштабної російської агресії та впровадження змішаної та дистанційної форм навчання в університеті. Для поглибленого вивчення навчальних дисциплін, написання наукових статей, курсових і магістерських робіт, дисертацій сформований сучасний фонд монографій і дисертацій з юридичних наук і питань міжнародного права.

Наукові видання, що містять публікації викладачів і науковців КУП НАН України становлять значну частину бібліотечного фонду й сприяють поглибленому вивченню правових дисциплін студентами, магістрами, аспірантами Київського університету права НАН України. Особливе місце серед них посідають «Малі енциклопедії» з різних галузей права, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій, підручники, навчальні посібники і курси лекцій, колективні монографії професорсько-викладацького складу університету, а також спільні наукові видання з польськими, угорськими, словацькими, грузинськими університетами, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.

Багата колекція іноземної літератури 15 мовами, створена в університеті, становить значну освітню та наукову цінність. У цій колекції налічується близько 3 тисяч томів і десятки номерів закордонних юридичних часописів, що надійшли як подарунок від всесвітньо відомих вчених-правників, зарубіжних університетів, інших іноземних партнерів КУП НАН України. Бібліотека надає вільний доступ до цієї унікальної колекції юридичної літератури усім, хто має наукові інтереси у вивченні галузей права країн Європи, Америки та Азії.

Університет відкрив доступ також для всіх, хто цікавиться питаннями інтелектуальної власності. Бібліотека-депозитарій Всесвітньої організації інтелектуальної власності, що створена в рамках програми «WIPO Publication Depository Library Program», сприяє ознайомленню студентів і фахівців з діяльністю Всесвітньої організації інтелектуальної власності, питаннями захисту інтелектуальної власності, модернізації інституту права інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. Єдина в Україні університетська Бібліотека – депозитарій ВОІВ отримує літературу безпосередньо зі штаб-квартири організації в Женеві, у друкованому та цифровому форматах, сприяючи поглибленому вивченню студентами, аспірантами, вченими університету питань захисту інтелектуальної власності, діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Партнерські зв'язки Київського університету права НАН України з ВОІВ уможливили не тільки сформувати унікальний для університетських бібліотек фонд, а й організувати та проводити наукові заходи: міжнародні науково-практичні конференції, семінари, майстер-класи тощо.

Культурно-просвітницька робота знаходиться в центрі уваги діяльності бібліотеки, серед пріоритетів – формування всебічно розвинутої, гармонійної особистості з широким світоглядом, для чого використовуються університетські креативні проекти. За підтримки керівництва університету активно розвивається проєкт «Інтелектуальна власність: перлини живопису для студентської молоді». Завдяки цьому проєкту для студентів і співробітників університету, а також усіх, хто не байдужий до мистецтва живопису, проведено понад 50 виставок живопису, графіки, інших візуальних мистецтв. Твори майстрів пензля з різних куточків нашої Батьківщини – від Криму до Закарпаття були представлені на цих виставках, а студентська молодь мала нагоду безпосередньо спілкуватися з митцями під час презентацій.

Для реалізації культурологічних проєктів «Інтелектуальна власність. Перлини живопису для студентської молоді», «Кроки до прекрасного», «Інтелектуальна власність. Перлини літератури для студентської молоді», «Майбутнє України – в руках талановитої молоді», університет не тільки проводить виставки картин сучасних українських художників, а й систематично поповнює бібліотечні фонди новими яскравими книгами та альбомами з живопису, музики, мистецтва, які сприяють естетичному розвитку студентської молоді. Так, колекції художніх альбомів «Великі музеї світу», «Великі художники», «Твори з музеїв України», альбоми живописних творів українських художників Тараса Шевченка, Миколи Пимоненка, Йосипа Бокшая, великих майстрів пензля усіх часів і народів від Рафаеля до Далі користуються неабияким інтересом у студентів, виховуючи естетичні смаки та розширюючи світогляд.

Проєкт «Інтелектуальна власність: перлини художньої літератури для студентської молоді», що активно підтримує бібліотека, покликаний формувати повноцінну, високоосвічену особистість, спрямовану на професійну діяльність юриста, виховувати інтелект, порядність і відповідальність майбутніх правників. Придбання університетом сучасної української та зарубіжної літератури, класичних творів письменників різних країн і жанрів, засідання книжкового клубу, які відновились торік, мають відкрити для вчорашніх учнів чудовий світ літератури, надати можливості особистісного вдосконалення кожному.

Особливого значення сьогодні, під час жорстокої російської агресії проти нашої країни, набуває національно-патріотичне виховання студентської молоді – процес, спрямований на визначення національних, гуманістичних цінностей, прищеплення любові до Батьківщини. Патріотизм у наш час є нагальною потребою і для людей, і для країни в цілому, оскільки високий рівень патріотизму громадян забезпечує збереження України на карті світу як суверенної, незалежної держави. Надзвичайно важливим є патріотизм майбутніх юристів, адже в їхніх руках – розвиток правової системи України, модернізація законодавства, дотримання принципів законності та справедливості в галузі права, повноцінний гармонійний розвиток як особистості в державі, так і суспільства в цілому. Саме тому бібліотека приділяє значну увагу цій тематиці, організовуючи книжкові виставки, огляди літератури та інші заходи до державних свят, ювілеїв видатних діячів української державності, культури, літератури та мистецтва. Зокрема, на сайті Київського університету права НАН України протягом тільки минулого року було представлено понад двадцять віртуальних книжкових виставок

і оглядів національно-патріотичної, державницької тематики, серед яких: «Усміхається Богу моя Україна – в камуфляжному вбранні Мадонна» до Дня захисників та захисниць України, «Майдан. Революція духу» до Дня Гідності та Свободи, «Боротьба за Незалежність. Наш час. Україна» до Дня Незалежності України, «Пам'ять, що рятує» до Дня пам'яті жертв Голодоморів та багато інших.

Бібліотека є невід'ємним структурним підрозділом університету, долучаючись до вирішення проблем і виконання завдань, що стоять перед нашим освітнім закладом. Великим напрямом роботи бібліотеки є профорієнтаційний, донесення до учнівської молоді важливості та престижності юридичної професії. Цьому слугують спільні проєкти Київського університету права НАН України та Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Популяризація юридичної освіти та науки для учнівської молоді», у рамках якого в десятки шкіл України було передано 6-томне видання «Юридичної енциклопедії», академічні курси з різних галузей права авторства відомих вчених-правників. Успішна реалізація цього проєкту сприяла продовженню роботи з популяризації юридичних знань, а також професії юриста серед учнів шкіл спільно з іншими партнерами: юридичною фірмою «Салком», видавництвом правової літератури «Юрінком Інтер», науковими інститутами Відділення історії, філософії та права НАН України, завдяки чому фундаментальні наукові видання, академічні підручники і наукові книги передаються до загальноосвітніх шкіл та коледжів.

Згадані напрями роботи є надзвичайно важливими для розвитку та виховання студентів, але основним завданням університетської бібліотеки є підтримання навчального і дослідницького процесів в університеті шляхом забезпечення користувачів книгами, журналами, базами даних та іншими типами інформації, надання інформаційних і спеціальних бібліотечних сервісів для навчання та доступу до інформації, допомога та підтримка наукової діяльності професорсько-викладацького складу та численних аспірантів, навчання основам інформаційної грамотності студентів КУП НАН України.

Якісна інформаційна підтримка освіти і досліджень як ключовий процес бібліотеки також є частиною освітнього та наукового процесу в університеті, а саме його організаційної складової. Крім того, процес якісної інформаційної підтримки бібліотекою освіти та досліджень включений до системи наукової комунікації Київського університету права НАН України.

З метою підтримки освітнього напрямку бібліотека забезпечує допомогу студентам і викладачам у створенні та впровадженні в освітній процес традиційних і цифрових форм надання інформації. В умовах кредитно-модульної системи освіти, коли самостійна робота студентів – запорука успішного оволодіння професійними знаннями, спостерігається прямиї зв'язок між рівнем інформаційно-бібліотечного забезпечення та якістю освітнього процесу. Виконуючи функції інформаційного центру університету, бібліотека робить вагомий внесок у розвиток інформаційної культури студента, сприяє розвитку навичок в отриманні нових знань, підвищенню освітнього рівня майбутніх юристів.

З цією метою бібліотека створює актуальну колекцію інформаційних ресурсів (бібліотечних фондів) як фізично – друковані книги та періодичні видання, так і в онлайн-середовищі та намагається забезпечити зберігання цієї колекції таким чином, щоб надати здобувачам і науковцям можливість легко та швидко шукати та знаходити релевантну інформацію. Для цього бібліотечні працівники систематизують актуальні інформаційні ресурси, наповнюють інформацією про ці ресурси електронний каталог, електронну бібліотеку, розташовують інформаційні ресурси на фізичних носіях у певному порядку та підключають зовнішні електронні інформаційні ресурси для доступу користувачів.

Працівники бібліотеки допомагають студентам у пошуку інформації, роботі з різноманітними інформаційно-пошуковими системами, раціональному використанні бібліотечних ресурсів. З метою ознайомлення користувачів з юридичною літературою Наукова бібліотека організовує книжкові виставки, серед яких найбільшим інтересом користуються виставки наукових здобутків професорсько-викладацького колективу Київського університету права НАН України, виставки нових надходжень, тематичні виставки та огляди правової літератури та намагається забезпечити віртуальний і фізичний простір бібліотеки, що надихає студентську молоддь на творчість, інновації та співпрацю, розширюючи послуги бібліотеки за межі читального залу та університетських аудиторій.

У 2022–2023 рр. вторгнення російських військ в Україну негативно вплинуло на діяльність бібліотеки загалом і надання здобувачам вищої освіти інформаційних ресурсів зокрема. Проте досвід попередніх років у організації роботи під час карантину допоміг адаптувати бібліотечні процеси та послуги до умов воєнного стану, зокрема, до дистанційної форми навчання, що передбачає віддалене перебування здобувачів вищої освіти, що дало змогу бібліотеці залишитися відкритою й доступною для них та їхніх потреб. Для забезпечення високого рівня обслуговування, швидкого реагування на потреби здобувачів та оперативного зворотного зв'язку бібліотека надає постійну підтримку нашим користувачам електронною поштою, телефоном і в чатах різноманітних каналів комунікації. Це виявилось надзвичайно корисним для наших студентів і аспірантів, які завдяки цьому можуть повноцінно оволодіти навчальними матеріалами та підготувати курсові, наукові та магістерські роботи на високому науковому рівні.

Основним критерієм подальшого розвитку суспільства, на думку провідних вчених різних країн, мають стати наукові знання, осередком яких є університети та університетські спільноти. Науково-дослідна діяльність Київського університету права НАН України здійснюється у контексті її інтеграції з юридичною освітою. Найбільш ефективною та системною формою такої інтеграції є творче співробітництво КУП НАН України з Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України, іншими науково-дослідними

установами Національної академії наук України та закладами вищої освіти. Наукова бібліотека університету грає в процесах обміну науковими ідеями та здобутками значну роль, безпосередньо взаємодіє з дослідницьким процесом від його початку й до кінцевого результату, забезпечуючи освітян і науковців матеріалами, а потім купуючи книги та журнали, які публікують ці наукові дослідження.

Підтримка наукового напрямку передбачає розвиток бібліотечного фонду наукових видань і створення нових механізмів, забезпечення вільного доступу для університетської наукової спільноти, забезпечення науковців інформаційною підтримкою для успішного проведення досліджень і публікації результатів своїх досліджень. Так, бібліотекою сформований потужний фонд наукових періодичних і монографічних видань, який відображається в електронному каталозі, а також у картотеці наукових праць і статей. Викладачі, аспіранти та студенти мають можливість отримати релевантну інформацію відповідно до своїх наукових інтересів і тем наукових досліджень, скористатись сучасними бібліотечними сервісами для отримання повнотекстових документів, визначити індекси УДК тощо.

В університеті склалася практика проведення численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, наукових читань, круглих столів, дискусій, брейн-рингів, у яких активно беруть участь студенти, аспіранти, професорсько-викладацький склад, закордонні колеги та партнери, а бібліотека надає інформаційні послуги як у підготовці наукових доповідей, так і під час самого проведення наукових заходів: організуються книжкові виставки та бібліографічні огляди за темами цих заходів, проводяться екскурсії бібліотекою та університетськими музеями тощо.

Стрімкий розвиток електронних цифрових технологій значною мірою змінив напрям діяльності бібліотеки, зробивши можливим постійний доступ до інформаційних ресурсів для усіх користувачів. Водночас нерідко виявляється, що витрачений нашими користувачами час на перегляд великої кількості інформації дає мало потрібного матеріалу, тож бібліотека залишається основним гарантом оперативності та повноти інформації для викладачів і студентів. Наукова бібліотека постійно вдосконалює традиційні та запроваджує нові форми і методи діяльності, зокрема сучасні інформаційно-комунікаційні технології, спрямовані на поліпшення якості обслуговування користувачів, формування колекції сучасних інформаційних ресурсів для дослідження, навчання, викладання, розвитку, управління освітнім і науковим процесом Київського університету права НАН України.

Бібліотека активно впроваджує інформаційні технології в усі сфери своєї діяльності з 2003 р.: комп'ютери в читальному залі з вільним доступом до Інтернету, вільний WI-FI, Електронний каталог та Електронна бібліотека студента-правника.

Автоматизація бібліотечних процесів здійснюється за допомогою АБІС «УФД/Бібліотека», завдяки якій інформація про повний склад і зміст бібліотечних фондів доступна для усіх в мережі Інтернет. Незамінною є функція АБІС для комплектування фонду та технічної обробки документів: всі дані, які необхідні для процесу комплектування (інформація про постачальників літератури, замовлення, рахунки та інші необхідні відомості) вводяться в систему, що надає можливість отримати дані для інвентарного, сумарного обліку, актів, звітів тощо. Система надає можливість зручної роботи з періодичними виданнями, її автоматизації від передплати, контролю та обліку до занесення аналітичного бібліографічного запису до електронного каталогу.

Сьогодні електронний каталог постійно поповнюється записами на нову літературу та статті з юридичних періодичних видань, що робить колекцію бібліотеки доступною онлайн, працює у режимі 24/7 і надає інформацію про повний склад і зміст друкованих та електронних фондів бібліотеки.

Уповні використовуються пошукові можливості електронного фонду бібліотеки, що складається із мережеских ресурсів, створення та представлення яких забезпечує бібліотека, ресурсів на відокремлених носіях і ресурсів віддаленого доступу, а також власних цифрових ресурсів: електронного каталогу та «Електронної бібліотеки студента-правника».

Ядро електронної бібліотеки студента-правника складають цифрові навчальні та навчально-методичні комплекси за авторством професорсько-викладацького складу університету, інші навчальні посібники, доступ до яких відбувається за допомогою освітньої платформи Moodle, через різноманітні мережескі сервіси та безпосередньо в читальному залі бібліотеки. З метою збереження фондів наукової бібліотеки та розвитку її цифрової колекції, проводиться оцифрування документів на паперових носіях, необхідних для забезпечення освітнього процесу університету.

У читальному залі бібліотеки організовані автоматизовані робочі місця для студентів зі встановленими клієнтами системи «УФД/Бібліотека», доступом до мережі Інтернет, сканером і принтером, у приміщенні бібліотеки працює Wi-Fi, що дає змогу користуватися ноутбуками, планшетами, мобільними телефонами та іншими сучасними гаджетами для отримання потрібної інформації.

Дистанційна та змішана форма надання університетом освітніх послуг в останні роки зумовила необхідність, щоб Наукова бібліотека реагувала на запити читачів у режимі онлайн. Тільки за 2023 р. приблизно 300 запитів користувачів було виконано віддалено, а здобувачі вищої освіти та викладачі університету отримували онлайн-консультації про ресурси бібліотеки, електронні копії статей, розділів книг та інших матеріалів відповідно до своїх запитів за допомогою цифрових комунікаційних сервісів.

Наукова бібліотека Київського університету права НАН України виконує свої завдання та функції в складних умовах, здійснюючи якісну інформаційну підтримку освітнього та наукового процесів. Серед зав-

дань найближчого майбутнього – організація інформаційної підтримки бібліотекою освіти та досліджень як складової більших динамічних відкритих систем з відповідними взаємозв'язками та взаємовпливами: бібліотеки, освітнього та наукового процесів університету, а також наукового комунікаційного середовища на рівні університетів та наукових установ України та світу.

Для вирішення цього завдання видається необхідним формувати та постійно оновлювати колекцію інформаційних ресурсів (бібліотечних фондів) таким чином, щоб на постійній основі допомогти надалі дослідникам отримувати через бібліотеку актуальну інформацію з різних джерел, авторитетних, надійних, якісних інформаційних ресурсів, тобто шукати, відбирати, придбавати та доставляти до бібліотеки актуальні інформаційні ресурси, у такий спосіб формуючи джерельну базу для здійснення навчання, викладання та персонального розвитку здобувачів вищої освіти та професорсько-викладацького колективу.

З іншого боку, бібліотеці необхідно пропагувати наукові здобутки викладачів університету, для чого створити цифрові інструменти для управління освітнім і науковим процесом, систематично інформувати про університетські наукові дослідження, активізувати роботу з формування та адміністрування інституційного репозитарію Київського університету права НАН України, проводити тренінги з модераторами щодо само-архівування та архівування в IP. З метою аналізу впливовості й дослідницького потенціалу університету та окремих науковців, бібліотекарі здійснюватимуть наукометричний моніторинг на основі платформ Google Scholar, Scopus, Web of Science, підтримуватимуть в актуальному стані базу даних публікаційної активності університету та забезпечуватимуть вільний доступ до аналітичної інформації для внутрішніх та зовнішніх користувачів. Завдяки активізації цієї діяльності Наукова бібліотека КУП НАН України трансформуватиметься в інноваційну сферу надання знань відповідно до стратегічних цілей і пріоритетів розвитку Київського університету права НАН України.